

2. Бравар Ж-Л. Эффективный аутсорсинг. Понимание, планирование и использование успешных аутсорсинговых отношений / Ж-Л Бравар, Р. Морган. – М. : Баланс Бизнес Букс, 2007. – 260 с.
3. Зозульов О.П. Маркетинг як основа інноваційної діяльності вітчизняних підприємств / О.П. Зозульов, М.Р. Базь, Т.М. Царьова // Маркетинг в Україні. – 2007. – №4 (44) – С. 33–41.
4. Лески Ц. Аутсорсинг как долговременная стратегия / Ц. Лески // Науч. и тех. б-ки. – 2004. – № 5. – С.114–118.
5. Леонтьев С.В. Стратегии успеха: опыт реформирования российских промышленных предприятий / С.В. Леонтьев, С.А. Масютин, В.Н. Тренев // Вестник научно-технического развития. – 2008. – № 4 (8) – С. 3–35
6. Лигоненко Л.О. Аутсорсинг як інструмент оптимізації та підвищення ефективності бізнесу / Л.О. Лигоненко, Ю.Ю. Фролова // Менеджмент. – 2005. – №6. – С. 115 – 125.
7. Лигоненко Л. Антикризисное управление: современное состояние, методическое и кадровое обеспечение / Л. Лигоненко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 4(22). – С. 59–62.

2.8. Трансформація стратегії розвитку національної курортно-рекреаційної сфери

Вступ. У сучасній світовій економіці курортні рекреації є однією з найбільш високоприбуткових сфер господарства. Для багатьох країн вона стала не тільки постійно зростаючим джерелом фінансових надходжень, але і за рахунок залучень мільйонів туристів починає більш активно розвиватися інфраструктура цих територій, створюючи нові додаткові робочі місця. Україна володіє потужним курортно-рекреаційним потенціалом, ефективне освоєння якого може принести реальну економічну вигоду. Тому рекреаційна сфера в процесі ринкової трансформації економіки повинна зайняти одне з провідних місць в структурі господарського комплексу країни [1].

Однак, незважаючи на багату курортно-рекреаційну ресурсну базу і широку мережу суб'єктів туристичної діяльності, в Україні досі відсутня чітка сучасна стратегія розвитку курортів, що відповідає загальносвітовим і європейським нормам. Як правило, стратегії функціонування і розвитку курортно-рекреаційних комплексів мають локальний характер і орієнтовані, в першу чергу, на індустрію відпочинку і, тільки потім на відновлення і лікування. В результаті, за рівнем розвитку курортно-туристичної індустрії Україна займає одне з останніх місць у Європі, а ступінь відповідності діяльності її курортної сфери екологічним вимогам до стану навколишнього природного середовища та культурно-історичної спадщини досить низька.

Зниження реальних доходів населення, ослаблення координації діяльності комплексів, а також відсутність контролю за використанням природних лікувальних ресурсів привели до ряду негативних моментів, що виражається в зменшенні кількості відвідувачів більш ніж на 50%, значному скороченню ліжкової ємності курортів, встановленні високих цін на курортно-рекреаційні продукти. Результатом стало складне соціально-економічне становище національних курортів, яке на довгі роки визначило стратегію виживання в якості основного напрямку свого розвитку. Тому, одним з актуальних напрямків наукових досліджень у цій галузі є розробка моделей стратегій соціально-економічного розвитку курортів на основі сучасних вимог ринку [2].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема трансформації економічних систем має глибокі підстави в проблематиці загальної економічної теорії. З нею безпосередньо пов'язані проблеми формування, розвитку, зміни стратегій економічних систем, які досліджувалися в роботах багатьох вчених впродовж тривалого періоду часу. У процесі дослідження економічної трансформації курортно-рекреаційних системи автор спирався на теоретичні розробки, що містяться в працях Д. Бела, Э. Денісона, П. Друкера, Дж. Стігліца, Я. Тінбергена, Й. Шумпетера та інших вчених [3]. Загальним проблемам перехідних процесів у економіках різних країн, а також проблемі трансформаційної економіки присвячені роботи таких українських вчених, як М. Долішній, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Грищенко та ін. [4].

У той же час багато аспектів трансформації економічних систем продовжують залишатися недостатньо дослідженими. Зокрема, значне прискорення та ускладнення світових економічних процесів, посилення міжсистемних інтеграцій інтенсифікують трансформаційні зміни і в курортно-рекреаційних системах, що вимагає їх ретельного дослідження. На сьогоднішній день ще не до кінця розкритий процес трансформації стратегій з врахуванням його складності і невизначеності майбутніх етапів розвитку. Ще не склалася цілісна концепція трансформації курортно-рекреаційних систем, яка б ґрунтувалася на чіткому розумінні її параметрів та їх органічного взаємозв'язку в єдиній цілісній системі.

Постановка завдання. Цілісне сприйняття складних і неоднозначних явищ сучасної економіки, формування комплексної системної концепції економічного розвитку курортно-рекреаційних систем, її закономірностей значною мірою обумовлено осмисленням економічного середовища функціонування. Тенденції системних трансформацій, економічних криз, дисипативних явищ, збільшення ризиків супроводжуються зміною стратегій функціонування курортно-рекреаційних систем. Базисом для таких змін виступають трансформації економічних процесів, властивих курортно-рекреаційної економіці. Таким чином виникає необхідність розробки інструментарію для аналізу

та практичного застосування трансформаційних перетворень стратегій розвитку курортно-рекреаційних систем.

Мета статті полягає в розробці та аналізі моделі трансформації стратегії розвитку курортно-рекреаційної системи на основі теорії катастроф. Врахування результатів моделювання в практичній діяльності дозволяє забезпечити життєздатність курортно-рекреаційних систем в умовах динамічно змінного середовища та ринкових трансформацій, а також передбачає зміщення акцентів з пріоритету аналізу і адаптації на пріоритет «конструювання» власних стратегій розвитку.

Результати досліджень. Сучасні тенденції розвитку курортно-рекреаційних систем обумовлюють системний підхід до розуміння їх сутності, який полягає в сукупності процесів створення, функціонування, взаємодії та трансформації різних систем, підпорядкованих єдиній меті функціонування – курортно-рекреаційної діяльності. Такий підхід передбачає принципову зміну стратегії розвитку. Зміна стратегії – неминуча реакція на адаптацію до динамічно мінливих впливів зовнішнього середовища в умовах існування трансформаційного циклу. Вона тягне за собою структурні зміни, націлені на модифікацію курортно-рекреаційних продуктів, оптимізацію бізнес-моделі і трансформацію механізму розвитку [5].

Багатоплановість і альтернативність підходів до визначення ефективної стратегії розвитку курортно-рекреаційних систем пов'язана зі специфікою формування національної економічної моделі, яка характеризується історичними традиціями і наявністю професійного досвіду по використанню стратегічного інструментарію для досягнення цілей. Відповідно, під трансформаційною стратегією розвитку курортно-рекреаційних систем будемо розуміти – вироблену і підлягаючу постійному коригуванню в результаті невизначеності зовнішнього середовища послідовну управляючу дію, що приводить до стійких якісних змін курортно-рекреаційної системи в довгостроковій перспективі за рахунок створення та зміцнення конкурентних переваг. Таке визначення стратегії практично означає пріоритет лікувально-відновлювальної діяльності в широкій інтеграції з туризмом над індустрією відпочинку. Це дозволяє перейти до методології орієнтованої на задоволення попиту, як індивідуальних споживачів, так і широких верств населення шляхом створення затребуваних конкурентних пропозицій і збільшення продажів, що, відповідно, призводить до істотного збільшення прибутку курортно-рекреаційних систем.

Слід зазначити, що національна економіка в даний час знаходиться в процесі трансформації, тобто в процесі переходу від одного соціально-економічного стану до якісно іншого стану. Така економічна трансформація має низку специфічних характеристик і ефектів, що відрізняють її від економік, що знаходяться у відносно стаціонарному стані та розвиваються на власній основі, шляхом самовдосконалення та

часткових змін притаманних їй станів, зв'язків і відносин. Ядром проблем трансформацій національної економіки і, відповідно курортно-рекреаційної сфери, є питання, пов'язані зі зміною існуючих технологій, стандартів функціонування і сформованого економічного порядку, з метою забезпечення економічного розвитку. Отже, обираючи ту чи іншу стратегію, курортно-рекреаційна система фактично встановлює свою траєкторію економічних трансформацій для досягнення економічного розвитку. Але слід також розуміти, що стратегії, які зараз успішно функціонують у зарубіжних курортно-рекреаційних компаніях, не обов'язково будуть також ефективно функціонувати в національному середовищі. Тому кожна курортно-рекреаційна система повинна розробляти і реалізувати свою власну економічну трансформаційну стратегію, в якій комбінуються елементи різних підходів до економічного розвитку [6].

Інтенсивні дослідження динаміки соціоекономічних систем в даний час пов'язують з теорією економічної динаміки - активно розвиваючимся напрямком сучасного економічного аналізу. Методи якісного дослідження динамічних систем, що становлять зміст теорії катастроф і хаосу, є ефективним інструментарієм отримання інформації про процеси, що протікають в модельованих реальних системах. Використання цієї методології дозволяє провести досить повний аналіз динаміки ринкового становища економічних систем у результаті переходу на нову стратегію розвитку [7].

Скористаємося методами теорії катастроф для моделювання трансформації стратегій розвитку курортно-рекреаційних системи. Катастрофами називають стрибкоподібні зміни, що виникають у вигляді відповіді системи на плавну зміну зовнішніх умов. Теорія катастроф вивчає раптові різкі якісні зміни станів динамічних систем, що є результатом повільних гладких малих змін параметрів. Її підходи по суті являють собою методологію моделювання трансформацій розвиваючихся процесів, дозволяючи описувати різноманітність розривів з єдиною математичної точки зору і отримувати узагальнення цих явищ. Методи теорії катастроф можуть бути використані для якісної характеристики різних типів економічної динаміки шляхом виявлення структур, що відображають як повільні зміни, так і виникнення особливостей в динамічних системах, описуваних гладкими функціями з обмеженою кількістю параметрів при будь-якому числі змінних.

Розглянемо ситуацію, коли курортно-рекреаційна система, що функціонує в рамках старої стратегії і, відповідно, виробляє старий курортно-рекреаційний продукт, трансформується до нової стратегії розвитку і починає виробляти також новий курортно-рекреаційний продукт. Інвестиції на розширення випуску нового продукту будемо отримувати за рахунок витрат, що йдуть на модернізацію старого курортно-рекреаційного продукту. Математичну модель курортно-

рекреаційної системи, що працює за старою стратегією і випускає тільки старий продукт, можна представити у вигляді:

$$K \frac{dy}{dt} = -y^3 + \alpha_1 y + \alpha_2, \quad (1)$$

де K – коефіцієнт пропорційності; y – випуск старого курортно-рекреаційного продукту за час t ; $\frac{dy}{dt}$ – швидкість зміни випуску старого продукту в часі t ; α_1 – параметр, який задає витрати (інвестиції) на розширення випуску старого продукту; $\alpha_2 = p - q$, де p – ціна реалізації старого курортно-рекреаційного продукту, q – витрати на розробку нового курортно-рекреаційного продукту.

У зв'язку із здійсненням економічних трансформацій курортно-рекреаційна система переходить до нової стратегії розвитку і починає виробляти новий курортно-рекреаційний продукт. Математичну модель курортно-рекреаційної системи, що працює за новою стратегією і випускає новий вид продукту, можна представити у вигляді:

$$K \frac{dx}{dt} = -x^3 + \alpha_3 x + \alpha_4, \quad (2)$$

де x – випуск нового курортно-рекреаційного продукту за час t ; $\frac{dx}{dt}$ – швидкість зміни випуску нового продукту в часі t ; α_3 – параметр, який задає витрати (інвестиції) на розширення випуску нового продукту; $\alpha_4 = p_n$, де p_n – ціна реалізації нового курортно-рекреаційного продукту.

Так як витрати q йдуть на розширення випуску нового продукту, то будемо вважати, що $\alpha_3 = q$. Тоді система рівнянь, що описує роботу курортно-рекреаційної системи з випуском старого і нового продукту, буде мати вигляд:

$$\begin{aligned} K \frac{dy}{dt} &= -y^3 + \alpha_1 y + (p - q) \\ K \frac{dx}{dt} &= -x^3 + qx + p_n \end{aligned} \quad (3)$$

Припустимо, що витрати q починають здійснюватися в деякий момент t_i функціонування курортно-рекреаційної системи і тривають протягом часу Δt за законом $q = ut$, де u – швидкість зміни інвестицій при випуску нового курортно-рекреаційного продукту. Тоді, варіюючи ціною на старий курортно-рекреаційний продукт p , ціною на новий продукт p_n , інвестиціями на розширення випуску старого продукту α_1 , початком часу вкладення інвестицій t_i у випуск нового продукту, їх тривалістю Δt та швидкістю u , можна отримувати різні сценарії діяльності курортно-рекреаційної системи, що відрізняються тим або іншим варіантом отримання прибутку.

Розглянемо основні сценарії, отримані в результаті моделювання трансформації стратегії розвитку курортно-рекреаційної системи при різних значеннях параметрів.

1. Сценарій 1. Еволюція економіки курортно-рекреаційної системи, що функціонує в рамках старої стратегії розвитку.

Одним із сценаріїв, отриманим при моделюванні стратегії розвитку курортно-рекреаційної системи, був сценарій, відповідний ситуації, коли триває функціонування системи в рамках старої стратегії розвитку (рис. 1).

Як видно з рис. 1 економіка курортно-рекреаційної системи, що функціонує в рамках старої стратегії, на перших етапах інтенсивно розвивається, що відповідає життєвому циклу курортних дестинацій. Зростання прибутку і випуску старого курортно-рекреаційного продукту націленого на індустрію відпочинку сприяє стійкий попит та невисокі ціни ($p = 3$). Проте з моменту часу ($t = 4.8$) зростання істотно сповільнюється, інвестиції в старий продукт значно зменшуються ($\alpha_1 = 3$).

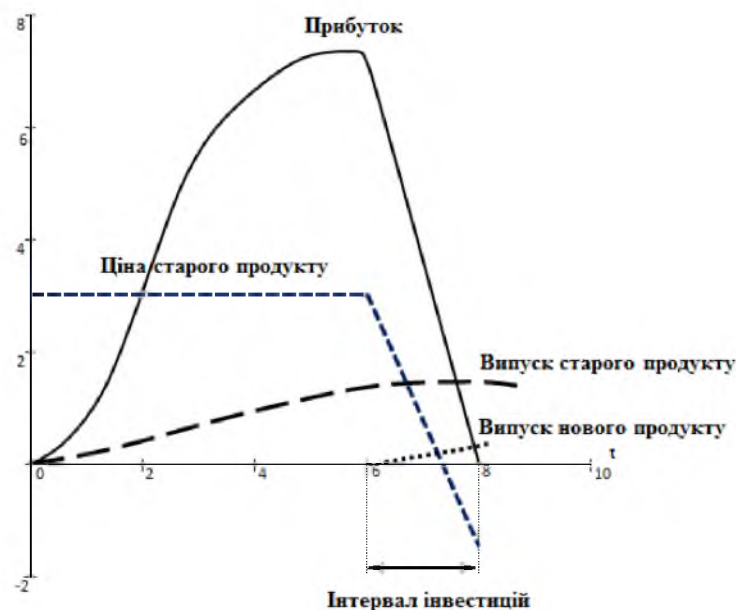

Рис. 1. Сценарій виникнення катастрофи в економіці курортно-рекреаційної системи при $\alpha_1 = 3$, $p = 3$, $p_n = 2$, $t_i = 6$, $\Delta t = 2$, $u = 2.25$

Починаючи з ($t = 6$), відбувається різке стрибкоподібне падіння прибутку курортно-рекреаційної системи, що призводить до трансформації стратегії розвитку і початку випуску нового продукту. У зв'язку з невисокою швидкістю інвестицій ($u = 2.25$), пізніми термінами трансформації ($t_i = 6$), низькими цінами на новий продукт і різким падінням прибутку до нуля до моменту часу ($t = 8$) курортно-рекреаційна система терпить катастрофу.

2. Сценарій 2. Трансформаційне зростання економіки курортно-рекреаційної системи, функціонуючий в рамках нової стратегії розвитку.

Іншим сценарієм, отриманим при моделюванні стратегії розвитку курортно-рекреаційної системи, був сценарій, відповідний ситуації завершення економічних трансформацій і переходу на нову стратегію (рис. 2).

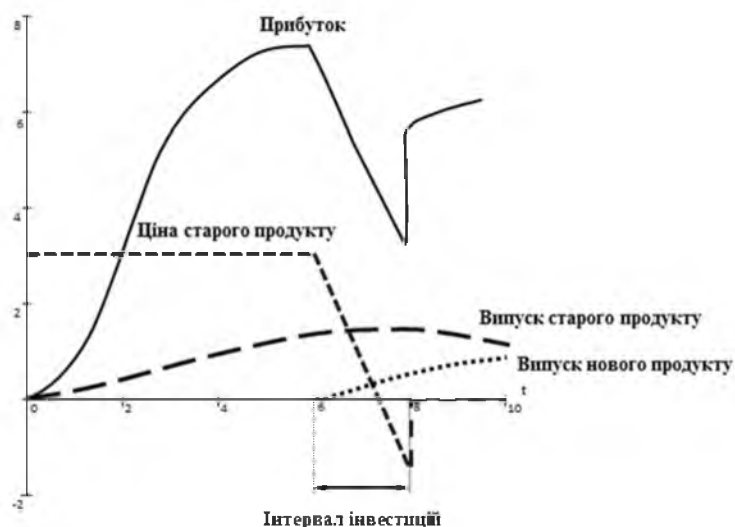

Рис. 2. Сценарій зростання економіки курортно-рекреаційної системи при $\alpha_1 = 2$, $p = 3$, $p_n = 4$, $t_i = 6$, $\Delta t = 2$, $u = 4.3$

Сценарій, представлений на рис. 2, підтверджує концепцію про необхідність переходу на трансформаційну стратегію розвитку. В умовах такої стратегії спостерігається посттрансформаційне зростання прибутку ($t_i = 8$), що відповідає протіканню трансформаційного циклу і зростанню довіри ринку. Курортно-рекреаційна система йде від точки катастрофи. Зростанню прибутку і випуску нового курортно-рекреаційного продукту лікувально-відновлювального характеру сприяє зростання попиту і підвищення ціни ($p_n = 4$). При цьому зменшуються інвестиції в старий продукт ($\alpha_1 = 2$) і зростає швидкість інвестицій у новий продукт ($u = 4.3$). Слід зазначити, що економічна стратегія управління розвитком курортно-рекреаційної системи повинна включати напрямки росту загальної вартості надання всіх видів послуг за рахунок реалізації принципу додаткової вигоди для споживача, а також принципи вдосконалення та покращення якості послуг.

3. Сценарій 3. Зміщення трансформації стратегії розвитку курортно-рекреаційної системи в часі.

В умовах існування трансформаційного циклу ранні трансформації розглядаються, як спосіб пом'якшення наслідків кризи [8]. Для моделювання такого сценарію зменшимо часові параметри моделі. На

рис. 3 представлено сценарій ранньої трансформації стратегії розвитку курортно-рекреаційної системи при $t_i = 3$.

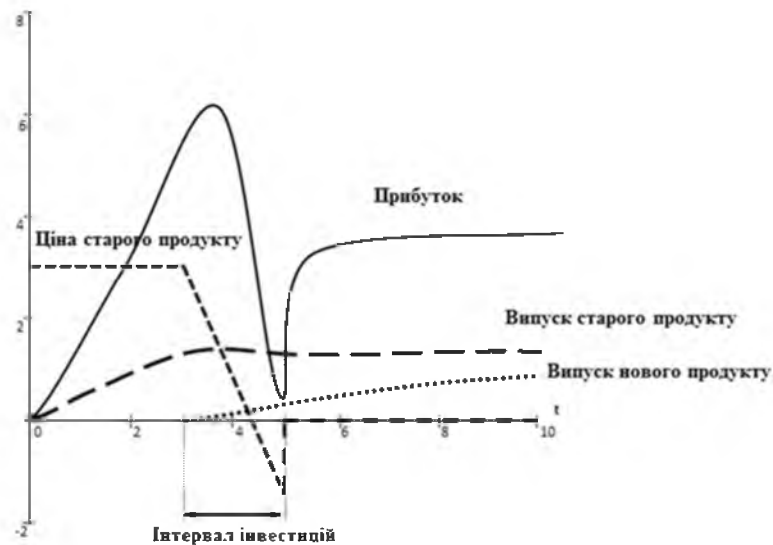

Рис. 3. Сценарій зміщення трансформації стратегії розвитку курортно-рекреаційної системи при $\alpha_1 = 3$, $p = 3$, $p_n = 4$, $t_i = 3$, $\Delta t = 2$, $u = 2.25$

Сценарій, представлений на рис. 3, демонструє ситуацію, коли ранній початок трансформації стратегії розвитку курортно-рекреаційної системи сприяє зростанню довіри ринку, що, відповідно, призводить до більш раннього і значно більшого інвестування в інновації. Курортно-рекреаційна система йде від точки катастрофи, проте середній рівень прибутку зменшується. Такий сценарій можна назвати «стратегією розвороту», тобто якщо відомо, що станеться катастрофа, то трансформацію слід здійснювати в ранні терміни. При цьому ранній початок інвестування буде вироблятися за рахунок зниження середнього рівня прибутку.

4. Сценарій 4. Зменшення швидкості інвестицій при трансформації стратегії розвитку курортно-рекреаційної системи.

Ще одним сценарієм, отриманим при моделюванні трансформації стратегії розвитку курортно-рекреаційної системи, був сценарій, відповідний ситуації «перегріву курортно-рекреаційної економіки» (рис. 4).

Рис. 4. Сценарій зменшення швидкості інвестицій при $\alpha_1 = 3$, $p = 3$,
 $p_n = 4$, $t_i = 6$, $\Delta t = 2$, $u = 2$

Зазначений сценарій відображає рівень падіння швидкості інвестицій від $u = 4.3$ до $u = 2$. Курортно-рекреаційна система йде від точки катастрофи, проте рівень прибутку різко зменшується. Аналіз сценарію показує, що існує деяка критична швидкість інвестицій, при перевищенні якої курортно-рекреаційна система терпить катастрофу, тобто перегрівається. Аналогічна ситуація спостерігається і з інтервалом інвестицій: чим менше інтервал інвестицій при постійній їх швидкості, тим вища ймовірність катастрофи, тобто слід збільшувати обсяги інвестицій, але за більш тривалий інтервал часу.

Висновки. Аналітика результатів моделювання трансформації стратегії розвитку курортно-рекреаційної системи при різних значеннях параметрів дозволяє зробити висновок про те, що трансформаційні перетворення є одним з найважливіших компонентів досягнення економічного розвитку, а, отже, і ефективного функціонування курортно-рекреаційної економіки в цілому. Трансформація стратегії в процесі протікання трансформаційного циклу повинна відповідати другому сценарію моделі, тобто трансформаційному зростанню економіки курортно-рекреаційної системи, що функціонує в рамках нової стратегії розвитку. У цьому випадку відбувається істотне збільшення прибутку курортно-рекреаційної системи і зростання попиту на курортно-рекреаційні продукти.

Список літератури:

1. Романова Г.М. Стратегическое планирование развития курортов и туризма в регионе / Г.М. Романова – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2013. – 175 с.

2. Макарычева Е.А. Развитие рекреации в соответствии с концепцией устойчивого развития / Е.А. Макарычева // Экология и жизнь. – 2011. – № 4. – С. 19-28.
3. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития / Й.А. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 456 с.
4. Геець В.М. Трансформаційні перетворення. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / В.М. Геець, Б.Є. Кваснюк. – К. : Фенікс, 2003. – 377 с.
5. Быков А.Т. Курортно-туристский комплекс как объект управления / Быков А.Т., Карпова Г.А., Кветенадзе Л.А. – СПб : Изд-во СПб ГУЭФ, 2010. – 146с.
6. Нуреев Р. Теории развития: новые модели экономического роста / Р. Нуреев // Вопросы экономики. – 2011. – № 9. – С. 136-157.
7. Тимохин В.Н. Методология моделирования экономической динамики: монография / В.Н. Тимохин. – Донецк : Юго-Восток, 2007. – 269 с.
8. Савушкін Д.І. Модель розвитку курортно-рекреаційної економіки на основі трансформаційного циклу / Д.І. Савушкін // Проблеми Економіки. – 2015. – № 1. – С. 36-47.

2.9. Вартість земельно-майнового комплексу як об'єкт стратегічного управління

В форматі сучасних трансформаційних зрушень важливу роль відіграє визначення вартості землі, яка б відповідала існуючим умовам господарювання як в контексті функціонування цілісних земельно-майнових комплексів так і при використанні земельних ділянок як окремих одиниць. В Європейських країнах, Японії, Китаї капіталізація земельних відносин, оцінка земель, залучення іпотеки, оцінювання вартості землі як активу балансу підприємств докорінно змінило економічну ситуацію. Як результат, бюджетні надходження у більшості країн світу на $\frac{3}{4}$ формуються за рахунок рентних, в тому числі і земельних, платежів.

До відмінних рис землі порівняно з іншими засобами виробництва відноситься її просторова обмеженість, сталість місцезнаходження і незамінність.

У той час як інші засоби виробництва можуть бути створені в необхідних кількостях і розмірах, поверхня землі не може бути розширена. Просторова обмеженість землі як об'єктивна властивість, усупереч мальтузіанському закону, що зв'язує обмеженість землі зі зменшенням родючості при наступних вкладеннях в неї капіталу, означає не обмеженість її продуктивних сил, а лише необхідність і можливість використання землі у визначених природою просторових межах.